

סיכום סקר פרפר 'כחליל הגליל' 2017

מי הוא הכחליל?

כחליל הגליל הינו פרפר נדיר ומוגן הנמצא בטורקיה ובמזרח הים התיכון. בעבר הפרפר היה מוכר אך ורק מאזור הר מירון וסביבתו (ולכן מכונה כחליל הגליל), אולם באמצע שנות ה-90 התגלתה אוכלוסייה גדולה של כחליל הגליל באזור חדרה (סמוך לשכונה חפצי-בה) ובאתרים נוספים בשרון. על מנת לבחון את ההשפעות של תכנית לפיתוח שכונת מגורים גדולה במערב חדרה ("שכונת הפרפרים"), בוצע מחקר מקיף של הפרפר בשנים 7-2006. במחקר נמצא כי זחלי הפרפר מתפתחים בקיני הנמלים מסוג לבובית ירוש' לים ולבובית שחורה. נמלים אלו חיות בתוך גזעי צמחים רב-שנתיים כגון רותם, אספרג, אלה וגומא ולכן התיישבות הכחליל אפשרית רק בנוכחות שיחים שבהם חיות הנמלים ובבסיסם יכולות נקבות הפרפר להטיל את ביציהם.

לפיכך, כחליל הגליל תלוי בנוכחות הנמלים ובעיקר במאפייני הצומח שבסביבה - הוא זקוק לצמחים שיאכלסו קיני נמלים ויספקו לו צוף. תנאים אלו קיימים בבתי גידול חוליים מיוצבים-למחצה וכן באתרים מופרעים (למשל שדות נטושים), אולם שטחים אלו אינם מושכי עין ולא נתפסים כראויים לשימור, מה שמקשה על הגנתו של הפרפר.

אוכלוסיות הפרפר באזור השרון נמצאות בסכנת הכחדה בשל בנייה מאסיבית המתוכננת בבית הגידול שלו. בשל איומים אלו ונוספים, כחליל הגליל נמצא ברשימת המינים האדומים של IUCN (מינים בסכנת הכחדה).

החולות בין קיסריה לפרדס חנה ולחדרה הם בית גידול למינים שונים וביניהם לפרפר הנדיר. הבניה המואצת של עוד ועוד יחידות דיור מאיימת לכלותו. אם יימצא בסקר אוכלוסיות של מין זה, אולי נוכל לשמור עליהן ולהגן על השטחים הללו מפני בניה.

מהו הסקר?

במהלך מאי יצאו עשרות מומחים ומתנדבים, מנטרי פרפרים חובבים וקבוצות תלמידים, לסקור ולדווח על תצפיות בפרפר באזור התפוצה שלו, בין ג'יסר א-זרקא לנחל אלכסנדר. הסקר, ביוזמת רשות הטבע והגנים ובניהול של אגודת חובבי הפרפרים, הוא דוגמא למעורבות של ציבור במדע אזרחי לשם שמירה על הטבע. בימים אלה הולכת ומתוכננת שכונת מגורים ממזרח ומצפון לשכונת חפצי-בה. הסקר נועד לתת הערכה על מצב האוכלוסייה בסמוך לחפצי-בה ובכלל במישור החוף ובהתאם לכך לבחון את השפעתם הצפויה של תכניות הבניה באזור.

שטח הסקר חולק ל 17 משבצות, כאשר בכל אחת שוטטו המתנדבים וחפשו את הפרפר. כל תצפית דווחה באפליקציה טלפונית שאף סימנה את מסלול ההליכה המפורט ואת השטח הכולל שנסקר. דגש מרכזי וחזרות תכופות היו במשבצות השטח באזור חפציבה, ששם כאמור יש תכניות בניה אשר מאיימות על אוכלוסיית הפרפר. בסה"כ בוצעו 118 מקטעי סריקה על ידי כ-100 מתנדבים ובהם נצפו 154 פרפרים.

בניתוח הנתונים התייחסו למספר הפרפרים שנצפו (או לא נצפו) בכל תא שטח, תוך השוואה לתצפיות שנאספו ב- 2006 וב- 2007. אולם, הניתוח לא הסתפק רק במספר הפרפרים שנצפו, אלא חושבה גם צפיפות הפרפרים הכללית שנצפתה בכל אחד מתאי השטח, כלומר, מספר הפרפרים שנצפו ביחס ל"מ סריקה. צפיפות זו חושבה מאחר ומאמץ הדיגום (הכולל את מספר הסריקות ואורך מסלולי הסריקה) היה שונה מאוד באתרים השונים, ובכדי להשוות את תוצאות הסקר לתצפיות בשנים קודמות.

כחליל הגליל - זוג בהזדווגות ונמלה מלווה זחל עם בקיעתו.

צילום: גיא פאר

החברה להגנת הטבע
שומרים. מחנכים. אוהבים

תוצאות

כמה פרפרים? במהלך הסקר נצפו 154 פרפרים- מספר נמוך מאוד לעומת מספר הפרפרים שנצפו במהלך סקרים קודמים.

היכן התגלו פרפרים? הפרפרים נצפו בשישה אתרים עיקריים:

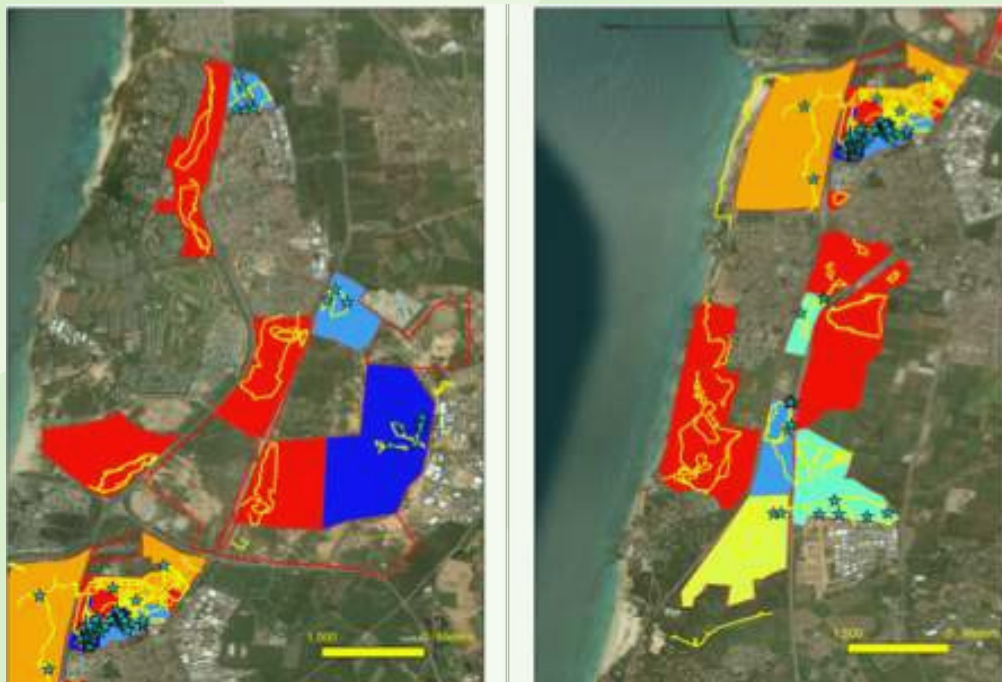
- מצפון לאזור התעשייה אור עקיבא,
- ממזרח לאור עקיבא,
- ממערב לפרדס חנה,
- באזור חפצי-בה,
- ממערב לתחנת הרכבת חדרה,
- בפארק השרון במיוחד מצפון לאזור התעשייה עמק חפר.

מדרום לאור עקיבא, ביער חדרה ומצפון לתחנת הכוח חדרה לא אותרו פרפרים - שטחים אלה מוגדרים כפחות רגישים מבחינת הסיכון לפרפר. במערב פארק השרון (שם נמצאו פרפרים בעבר) לא נראו השנה פרפרים, ויש מקום לבחון אם הסיבה קשורה בממשק השטח (אופן הניהול שלו).

בתוך אזור חפצי-בה, נמצאו הפרפרים בעיקר מדרום לכביש הגישה ובין שכונת חפצי-בה לבית החולים הלל יפה. מספר הפרפרים מצפון לכביש הגישה היה מצומצם. במזרח השטח, בו הייתה בעבר צפיפות פרפרים, לא נראו פרפרים כלל וייתכן ונעלמו בשל שריפה שהתרחשה ב-2010.

צפיפות הפרפרים

בחישוב צפיפות פרפרים לק"מ, ניתן לראות כי צפיפויות הפרפרים הגבוהות ביותר (בצבע כחול-תכלת) הן באזור חפצי-בה וכן מצפון לאזור התעשייה אור עקיבא, ממזרח לאור-עקיבא, ממערב לפרדס-חנה (בין תחנת הרכבת לכביש 4), בפארק השרון (בין כביש 2 לפסי הרכבת), ומצפון לאזור התעשייה עמק חפר.

צפיפויות הפרפרים היחסיות בכל תאי השטח בכל תאי השטח שנסרקו. אדום: אין פרפרים. כתום: צפיפות נמוכה מאוד. צהוב: נמוכה. תכלת: בינונית. גווני כחול: גבוהה.

במפה נראים תאי השטח באזור חפצי-בה (אדום), מסלולי הסריקה (צהוב) והפרפרים שנצפו ב-3 שנים: סגול: פרפרים ב-2006, ירוק - פרפרים ב-2007, כוכבים בתכלת - 2017.

החברה להגנת הטבע
שומרים. מחנכים. אוהבים

מה למדנו מהסקר?

צפיפות הפרפרים שנצפתה נמצאה נמוכה באופן יוצא דופן בהשוואה לשנים קודמות, ככל הנראה בשל שילוב של מספר גורמים, אשר ביחד מעלים חשש משמעותי למצב המין:

- א.** חורף 2016-2017 היה יבש באופן יוצא דופן וגם החורף שקדם לו היה יבש יחסי. ייתכן שהיובש השפיע על הפרפרים באופן ישיר (דלדול אוכלוסייה או דחיית בקיעה אל השנה הבאה) או עקיף (למשל עקב השפעה על הנמלים הפונדקאיות לפרפרים).
- ב.** ניכר אובדן של בתי גידול והכחדות מקומיות בשני אתרים לפחות - אוכלוסייה שנצפתה בעבר בצפון מזרח חפצי-בה נכחדה עקב השריפה ב 2010 ונראה כי טרם התרחש אכלוס מחדש. סביר להניח שהתאוששות הפרפרים יכולה להתרחש רק לאחר התאוששות אוכלוסיית הנמלים. גם בחלקים נרחבים של פארק השרון לא נמצאו פרפרים.

בנוסף לירידה במספר ובצפיפות הפרפרים, נמצא שעונת הפרפרים הייתה קצרה מאוד והשתנתה באופן משמעותי בין אתרים ובתוכם - ניתן להניח ש"עונת הפעילות" של הפרפרים באזור מסוים מושפעת מתנאים מקומיים של האתר (מיקרו-אקלים של בית הגידול).

נמצאה צפיפות פרפרים גבוהה מאוד מצפון לבית החולים הלל יפה, כנראה בגלל גיוון בתי הגידול ועושר צמחי הצוף במקום (ייתכן בגלל שקע בקרקע שאליו זורמים מים) לרוע המזל שטח זה מתוכנן לבנייה ולהרחבת בית החולים.

מטרת הסקר הייתה לבחון את ההשפעה הצפויה של תכנית הבנייה בצפון חפציבה וב"רובע הים" שבמערב. קשה מאוד להעריך על פי נתוני 2017 את ההשפעות הצפויות, אבל גם בהשוואה לנתוני הפרפרים בשנים 2006 ו 2007, ניכר שגריעת השטחים המתוכננים לבנייה תפגע בסדר גודל של 35% עד 65% מגודל האוכלוסייה. סביר להניח שבאזורים מסוימים (ממערב חדרה, מצפון להלל יפה ובשטח הצפוי של "רובע הים") ייכחדו לחלוטין האוכלוסיות של הפרפר.

לא נמצאו פרפרים מדרום לאור עקיבא, הן בשנים 7-2006 והן בשנה זו. על כן, זה אינו שטח רגיש מבחינת כחליל הגליל ונראה שהרחבתה של אור-עקיבא דרומה איננה מהווה איום על בית גידול של הפרפר.

מה מומלץ לעשות?

יחידות הנוף החשובות ביותר להגנת הפרפר הן אלו שבין אור-עקיבא לפרדס חנה, האזור שמצפון לאזור התעשייה אור עקיבא (לכיוון בית חנניה), באזור חפצי-בה, ובפארק השרון. באזורים אלו יש לפעול להגנת הפרפרים - הן למניעת בניה והן לטיפול בשטח (ממשק של הצומח). בהקשר זה יש לבחון הפרעות מקומיות שעשויות להועיל לפרפר. כך למשל, לצד דרכי עפר כבושות מופיעים צמחי צוף שחשובים לפרפר בעונת היובש.

הכרזה על שטחים אלו כשמורות טבע תועיל לשמירת הפרפרים ותסייע ביצירת מסדרון אקולוגי המאפשר רצף של שטחים פתוחים.

יש לשקול העתקה של צמחים מאזורים שעתידיים להיבנות לשטחים שבהם צפיפות הפרפרים נמוכה. כדאי לנסות גם לבצע העתקה של הנמלים ו/או הפרפרים לאזורים אחרים, אף כי ידוע שסיכויי ההצלחה של העתקות קלושים. חשוב שהעתקה תתבצע בליווי מחקר.

יש לעקוב אחר שטחים במרחב בהם נעשה שינוי בשימושי השטח (למשל כריתת האקליפטוסים, נטישת שדות חקלאיים) ולבחון האם מתבססות בהם אוכלוסיות חדשות של פרפרים, בפרט אם יתבססו בהם הצמחים המתאימים והנמלים.

חשוב מאוד לקיים ניטור מתמשך באתרים בהם נמצאו הפרפרים וסקרי המשך באתרים המיועדים לבנייה ובמרחב כולו. קהילת חדרה של החברה להגנת הטבע ואגודת חובבי הפרפרים מזמינים מתנדבים המעוניינים לנטר פרפרים באזורים אלו באופן קבוע, וכן להצטרף לסקרים בשנים הבאות.

ע"ר
החברה להגנת הטבע
שומרים. מחנכים. אוהבים

